

Αρχικά να πω ότι μιλάω από τη μεριά του ανεξάρτητου επαγγελματία. Είναι μια ιδιότητα που έχω πάνω από 15 χρόνια. Μέσω αυτής έχω συνεργαστεί με όλο το εύρος οργανισμών, πολλών διαφορετικών διαστάσεων και κλίμακας, αλλά και με καλλιτέχνες ατομικά, με εκπαιδευτικούς οργανισμούς, με εταιρείες διεθνούς εμβέλειας. Και θεωρώ ότι έχει σημασία αυτό, για να δούμε ακριβώς το πλαίσιο στο οποίο απευθύνομαι και σε σύγκριση και με τους υπόλοιπους συμμετέχοντες, που μιλάνε οι περισσότεροι, από ό,τι αντιλαμβάνομαι, από πιο θεσμική αφετηρία. Να πω ότι οι τρεις αξίες που αρχικά έχω σαν φανταστικό γνώμονα στη δουλειά μου, αλλά και σαν προσδοκία, στόχο επί της ουσίας, από κάθε συνεργασία μου – ξαναλέω, είτε ατομική είτε θεσμική, είτε δημόσια ή ιδιωτική, δεν διαφοροποιώ τα δύο πλέον, δεν νομίζω πως έχω την πολυτέλεια να τα διαφοροποιήσω – είναι τρεις έννοιες οι οποίες είναι με κάποιο τρόπο η μία προϋπόθεση της άλλης και ταυτόχρονα η μία και απόρροια της άλλης.

Η πρώτη και αρχική είναι στην ουσία η ανάγκη μου – και το τονίζω το «ανάγκη» και όχι απλή επιθυμία – για ισότιμες σχέσεις. Θεωρώ ότι οποιαδήποτε συνεργασία στον πολιτισμό, με τον οποίο κι εγώ ασχολούμαι, οφείλει να πατάξει την ιεραρχία, κυρίως σε ό,τι αφορά ατομικούς επαγγελματίες, φυσικά πρόσωπα, και θεσμούς. Ισότιμες σχέσεις είναι καταρχήν η αναγνώριση ότι υπάρχει και μια προσφορά και μια ζήτηση εκατέρωθεν, χωρίς αξιολογικά κριτήρια. Και το βασικό, από τη στιγμή που είναι μια συναλλαγή, οφείλει να αναγνωριστεί ως τέτοια, ότι και τα δύο μέλη στην ουσία επιθυμούν να λάβουν κάτι και έχουν κάτι να προσφέρουν. Το τονίζω αυτό, περισσότερο γιατί θα ήθελα να καλλιεργηθεί μια κουλτούρα στην οποία δεν υπάρχει κάποιος υπόχρεος στον άλλο. Να αναγνωριστεί ότι και τα δύο μέλη έχουν κάτι να επενδύσουν στον άλλο. Να βρεθεί το κοινό σημείο σύγκλισης των στόχων των δύο μελών και εντέλει να μη δημιουργείται η αίσθηση της υποχρέωσης, του χρέους.

Να πω για την ισοτιμία. Σημειωτέον ότι τη χρησιμοποιώ και λίγο σαν οικονομικό όρο και είναι μια ανάγκη που εγώ έχω ως επαγγελματίας αρκετά χρόνια πια. Χρειάζομαι τον ορθολογισμό των αριθμών, χρειάζομαι να αρχίζουμε να ποσοτικοποιούμε πράγματα που δεν έχουν ποσοτικοποιηθεί, ή που έχουμε θεωρήσει στο παρελθόν ότι δεν ποσοτικοποιούνται, γιατί θεωρώ ότι αυτή η συναλλαγή, σαν συναλλαγματική συναλλαγή σχεδόν, μπορεί να φέρει μια μεγαλύτερη ισορροπία ανάμεσα στις δυναμικές που είναι ενεργές σε οποιαδήποτε παραγωγή πολιτισμού. Μάλιστα, μελετώντας λίγο πώς θα μπορούσε να μεταφραστεί αυτός ο όρος, υπάρχει στα αγγλικά η έννοια του “condition of parity”, το οποίο ακριβώς ταξινομεί τα πράγματα με μεγαλύτερη διαύγεια.

Κι έτσι φτάνω στη δεύτερη βασική αξία που με ενδιαφέρει, που είναι η διαύγεια – ή και διαφάνεια, ας το πω. Και με ενδιαφέρει η διαφάνεια σε δύο βασικές κατηγορίες. Αρχικά στα άτομα που εμπλέκονται, που είναι ενεργά. Με ενδιαφέρει πάρα πολύ να έχω την επίγνωση του εύρους της δικαιοδοσίας τους, της επιρροής τους ακόμα. Και ταυτόχρονα με ενδιαφέρει πάρα πολύ η διαύγεια στη διαδικασία. Είναι κάτι που σαν παραγωγός πολιτισμού το απαιτώ από κάθε συναλλαγή, το χρειάζομαι, ακόμα και σαν feedback, στην ουσία.

Τρίτη μεγάλη αξία που θεωρώ [σημαντική], ή τέλος πάντων πασχίζω γι' αυτήν, είναι η ανάληψη της ευθύνης. Η ανάληψη της ευθύνης που με ενδιαφέρει συνδέεται πάρα πολύ με την ιδέα της ισοτιμίας, ότι μιλάμε για δύο συνεργάτες, δύο μέλη μιας συμφωνίας, μιας σύμβασης, ενός συμβολαίου στην ουσία, όπου

και πάλι αναγνωρίζεται εκατέρωθεν η προσφορά και η ζήτηση. Αναγνωρίζω ότι υπάρχει μια σχέση υπηρεσίας και όχι μια σχέση υπεραξίας. [Γιατί] και πάλι το μη ποσοτικοποιημένο θολώνει πάρα πολύ τα νερά και καλλιεργεί ακόμη περισσότερο την κουλτούρα του χρέους, που υποβόσκει συνεχώς. Ότι κάποιος κάνει ουσιαστικά χάρη σε κάποιον άλλο. Αναγνωρίζω ότι οι τρεις όροι είναι πολύ οικονομικοί. Και ίσως, ακριβώς επειδή δεν έχω αυτήν τη γνώση την ακαδημαϊκή, τους χρησιμοποιώ λίγο αφηρημένα και με λίγο θράσος. Αλλά νιώθω ότι ένας καλός οικονομολόγος ή ένας καλός νομικός θα μπορούσε με έναν τρόπο να συνδράμει, να δομήσει μια σχέση με όρια. Με αφετηρία, μέση και τέλος. Που τελικά, αντί να τους θεωρήσουμε οικονομικούς ή νομικούς όρους, ίσως θα είναι ευκολότερο να τους θεωρήσουμε όρους δεοντολογίας, όρους ηθικής. Και οι τρεις αξίες αφορούν πάρα πολύ τον πιστωτή, ας πούμε, και τον οφειλέτη ή τον επωφελούμενο, τέλος πάντων. Αλλά, ακόμα και γλωσσολογικά, οι όροι παραπέμπουν σε μια δυναμική υποχρέωσης και βασίζομαι πάρα πολύ στο ότι εδώ είναι μια ισότιμη συναλλαγή και δεν με ενδιαφέρει καθόλου η καλλιέργεια, τέλος πάντων, της σχέσης όπου ο ένας έχει ένα άυλο χρέος απέναντι στον άλλο.

Θεωρώ ότι το χρέος είναι σε επίπεδο διακυβέρνησης βαθιά προβληματικό, σε επίπεδο κρατικό, προσωπικό, πόσο δε μάλλον επαγγελματικό. Όλα αυτά βέβαια προαπαιτούν μια αναδιάρθρωση των κοινωνικών σχέσεων, με έναν τρόπο που πραγματικά δεν μπορώ να ορίσω η ίδια και γι' αυτό ξεκίνησα να μιλάω για φαντασιακές αξίες. Παρ' όλα αυτά, αν είχα ως επαγγελματίας του πολιτισμού ένα διακύβευμα, θα ήταν αυτές οι τρεις αξίες. Ο τρόπος που με επηρεάζουν έχει να κάνει με το πόσο καταρχήν αναγνωρίζεται η αξία της εργασίας μου, της γνώσης μου, της προϋπηρεσίας μου, της ικανότητας μου. Χρειάζομαι την αναγνώριση αυτή, κυρίως για να νιώθω ότι υπάρχει μια δίκαιη ανταλλαγή. Χρειάζομαι να έχω την επίγνωση του τι έχει συμβεί και για την τροφοδότηση που ανέφερα και πιο πριν, αλλά και για την καλλιέργεια της δικής μου αυτογνωσίας σαν επαγγελματίας και για να έχω καθαρή εικόνα του τι υπάρχει απέναντί μου. Η ευθύνη που ανέφερα και πιο πριν είναι κάτι που επηρεάζει τη δουλειά μου, κυρίως γιατί καθιστά είτε εμένα είτε το συνεργάτη μου, άτομο ή οργανισμό, υπόλογο. Δημιουργεί μια καλύτερη προϋπόθεση για την ισορροπία ανάμεσα στην προσδοκία και στην πραγματικότητα. Θέλω με το ίδιο βάρος που αναλαμβάνω εγώ τις αξίες και τους στόχους ενός συνεργάτη να αναλάβει εκείνος τους δικούς μου. Και οι επιλογές μου να με καθορίζουν σε βαθμό τέτοιο που να μπορώ να διαγράψω μια πορεία με συνέπεια. Ακόμα και αν αυτή συνέπεια εντέλει οδηγήσει σε μια διαφορετική πορεία, σε μια εξέλιξη. Αλλά θεωρώ ότι η ευθύνη των δύο μελών εκατέρωθεν είναι η μόνη διασφάλιση του να μη νιώθει κανείς εκτεθειμένος.

Και οι τρεις έννοιες που λέω, ακριβώς επειδή από τη μία ξεκινούν λίγο πιο οικονομικά και νομικά, από την άλλη τις χρησιμοποιώ πολύ αφηρημένα, θεωρώ ότι είναι, για να το φέρω λίγο και στο ζήτημα της κοινωνίας των πολιτών, αξίες που διέπουν όλες τις ανθρώπινες σχέσεις – προσωπικές, οικογενειακές, επαγγελματικές, φιλικές. Οπότε επιστρέφω λίγο στην έννοια του φαντασιακού, ότι οι γνώμονες αυτοί είναι απαραίτητοι για μια ισότιμη, δίκαιη, διαυγή συνεργασία, αλλά είναι και θεμελιώδεις αξίες για οποιαδήποτε συναναστροφή, είτε περιέχει συναλλαγή, είτε εμπεριέχει μια σύμβαση, για οποιαδήποτε ανθρώπινη επαφή στην ουσία.